

DRIEPAS

Verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 33

nr. 2

juli 2016

In dit nummer:

Kleermakers
uit Duiven
Jan Nijsen

In gesprek
met:
Bennie
Sanders

De veldtocht
van 1815

Onderwijs in
vroegere
tijden

Verenigings-
nieuws

Museumparels

Toen en Nu

www.hkdgl.nl

Inhoudsopgave

In dit nummer:

Inhoudsopgave 2

Voorwoord 3

Colofon 3

De veldtocht van 1815 4

Een bijdrage van Pierre de Witt over de veldtocht van 1815.

Onderwijs in vroegere tijden 11

Door A.M. van der Ark, voormalig onderwijzer in Groessen.

Kleermakers uit Duiven: Jan Nijsen 14

Een bijdrage van Marcel Pelgrom en Carla Nijsen.

Zoekplaatje 18

In gesprek met: Bennie Sanders. 19

In dit nummer een gesprek met Bennie Sanders over Judovereniging Groessen.

Parels uit het Liemers Museum 25

Verenigingsnieuws 26

Jaarprogramma 27

Toen en nu 28

Bij de voorpagina.

Op de voorpagina een uitsnede uit de hiernaast afgebeelde kaart.

Deze fraaie kaart anno 1635-1636 uit de Liemers genaamd *'de Schenkenschans en de Belegeringhe van de Schenkenschans curyeus gemeeten en getekend bij den ervaren ingenieur Johannes Jacobi Schort'* is een bijzonder mooi en oud exemplaar en in dit nummer de parel van het Liemers Museum.

Meer achtergronden van deze kaart leest u in het artikel verderop in deze Driepas. U kunt de kaart op <http://liemersmuseum.nl/museumparel-rivierkaart--schenkenschans> meer in detail bekijken.

Beste lezer,

Deze keer geen voorwoord van de voorzitter, maar van de secretaris. Gewoon voor de verandering en om de taken even te verdelen.

Gesproken over verandering, we zijn nu bijna een jaar gehuisvest in de OGTent en beginnen te wennen aan onze nieuwe stek. Iets meer ruimte zou wel prettig zijn, daarover spreken we met de OGTent.

In deze Driepas kijken we als het ware dubbel terug. Niet alleen zoals gebruikelijk naar de geschiedenis van onze dorpen, maar ook naar ons symposium van eind vorig jaar en naar onze laatste ledenvergadering.

De heer Pierre de Wit, een van de sprekers op het symposium, heeft zijn verhaal over de slag bij Waterloo aan ons beschikbaar gesteld met een reeks mooie afbeeldingen.

De heer Van Arkel heeft bij onze jaarvergadering enthousiast verteld over het onderwijs in Nederland in vorige eeuwen. Aan de hand van zijn aantekeningen heeft de redactie zijn verhaal in een artikel vastgelegd.

In dit nummer volgt het tweede deel van de geschiedenis van de familie Nijsen, waarin nader wordt ingegaan op het leven van Jan Nijsen.

In dit nummer zijn wij "in gesprek" met Bennie Sanders uit Groessen. In dit gesprek gaat het uiteraard over de judovereniging van Groessen.

Verder vindt u de gebruikelijke rubrieken terug.

Namens allen die aan deze Driepas hebben meegewerkt wens ik u veel plezier bij het lezen.

Hebt u aanvullingen of geheel nieuwe verhalen, laat het ons weten. Wij gaan graag met u in gesprek.

Piet Bus
Secretaris

Driepas is een uitgave van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo en verschijnt drie a vier maal per jaar.

Losse nummers € 3,00.

Driepas is een begrip uit de bouwkunst: drie elkaar snijdende cirkels die samen een driehoek vormen, veelvuldig toegepast in gotische kerkvensters. In profane zin gebruikt als symbool voor de samenwerking van de kerkdorpen Duiven, Groessen en 't Loo.

Redactieadres:
*redactie@hkdgl.nl of
Remigiusplein 9
6921 BL Duiven*

Redactie:
Vacant

Bestuur:
bestuur@hkdgl.nl

Voorzitter:
G.H. van Hunen (0316-52 73 66)

Secretaris:
*secretariaat@hkdgl.nl
P. Bus*

Penningmeester:
*E. Scheeres
penningmeester@hkdgl.nl
IBAN: NL54RABO0315407484
BIC: RABONL2U*

Public Relations:
G.H. van Hunen

Lid:
M. Hagenaar

Secretariaat:
*secretariaat@hkdgl.nl of
Remigiusplein 9
6921 BL Duiven*

Internet:
www.hkdgl.nl

Oplage: 300 stuks

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost €14,00 per jaar; het partner- of gezinslidmaatschap € 5,20 extra per jaar.

Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven, Zevenaar en Westervoort betalen € 3,50 als bijdrage in de verzend- en portokosten. Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk voor 1 december van het lopende jaar. Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

De veldtocht van 1815

Wat hadden drie inwoners van de Liemers, te weten Hendrik Driessen, Hermanus Sweers en Wilhelm de Hair in 1815 met elkaar gemeen? Behalve dan dat zij in dat jaar in de Liemers woonden en dit nog een onderdeel van Pruisen was, dienden zij bij het 18e regiment van linie in het Pruisische leger dat in dat jaar deelnam aan de veldtocht van Waterloo.

2015 was het jaar waarin deze veldtocht herdacht werd en in dat kader is er om die reden vanuit dit perspectief uitgebreid stilgestaan bij deze gebeurtenis tijdens de bijeenkomst van de Historische kring op 21 November 2015.

Uit onderzoek binnen de kring is gebleken dat de Hendrik Driessen bij Waterloo is gesneuveld; Hermanus Sweers kwam evenmin terug, maar van hem is niet bekend of hij gesneuveld is; van Wilhelm de Hair is in het geheel niet bekend of hij de veldtocht overleefd heeft of niet.

Wat hebben deze mannen in Juni 1815 tijdens deze veldtocht meegemaakt?

Toen zij hoorden van Napoleon's terugkeer uit Elba in Maart 1815 zullen zij zich niet direct gerealiseerd hebben wat dit voor hen kon betekenen. Zij waren toen lid van verschillende legeronderdelen die in de maanden daarna samengesmeed werden tot het 18e regiment infanterie van linie. Naarmate het duidelijker werd dat oorlog onvermijdelijk leek, hetzij door een aanval van de Franse keizer op de coalitie van Engeland, Oostenrijk, Rusland en Pruisen of door een invasie van deze coalitie Frankrijk in (net als in 1814) moeten zij daar hun eigen gedachten over hebben gehad. Zij hadden zeer waarschijnlijk geen weet van het grote kader, maar wat zij deelden met hun Pruisische landgenoten was de haat tegen de Franse keizer. Pruisen was immers na de nederlaag van 1806 volledig door Napoleon vernederd en financieel uitgekleeft.

Binnen de coalitie werd besloten om langs de grenzen van Frankrijk grote legers te verzamelen om hiermee uiteindelijk eind Juni Frankrijk mee binnen te trekken. Twee ervan waren in de Zuid-

Leden van het 18e regiment van linie (drie op de voorgrond en twee rechts).

Kolonel Von Loebell, commandant van het 18e regiment van linie.

lijke Nederlanden gelegerd: dat onder leiding van de hertog van Wellington en een Pruisisch leger onder leiding van maarschalk Blücher. De demarcatielijn tussen deze legers werd gevormd door de oude Romeinse weg die loopt van Bavay in Noord Frankrijk naar Maastricht. Terwijl de Pruisen hun verbindingen hadden naar de Maas en de Rijn, had Wellington die naar het noorden, naar Antwerpen. Tussen Maart en Juni 1815 werden de eenheden van het 18e regiment uiteindelijk gekantonneerd in en om het dorp Voroux-Goreux, ten westen van Luik. Op dat moment maakte het regiment, zo'n 2395 man sterk en onder commando van kolonel Von Loebell, deel uit van het 4e korps dat geleid werd door generaal Bülow von Dennewitz.

De soldaten werden ondergebracht in de diverse gebouwen van het dorp en omgeving, en de omstandigheden moesten primitief zijn geweest; de betere onderkomens waren gereserveerd voor de officieren. De meeste tijd werd doorgebracht met exerceren, oefenen van formaties en het zich gereed maken voor het snel verzamelen van de eenheden bij een alarm. Verveling was er zonder twijfel ook en soldaten zullen zich niet altijd even fijngevoelig hebben gedragen; de Pruisen waren allermist geliefd door de lokale bevolking niet alleen om hun ruwheid, maar ook omdat Pruisen geen geld had te betalen voor de verzorging die van lokale leveranciers moest komen.

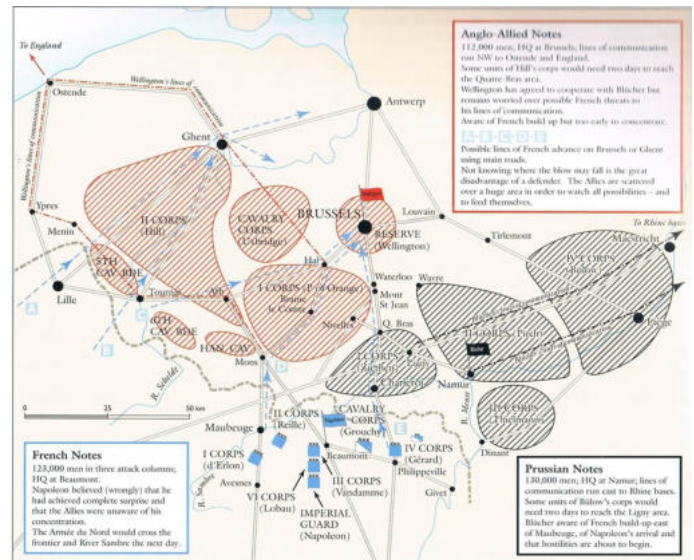
Konden de mannen zich tijdens vreedstijd in de kantonnementen zich soms nog verheugen op redelijke maaltijden, tijdens een veldtocht was dit veel minder het geval. De rantsoenen die zij bij zich droegen bestonden veelal uit brood, rijst en biscuit. Daarnaast hadden ze water en brandewijn bij zich. In de ravitaillering, als die er al was, werd veelal vlees en groente aangevoerd; vaak werd volstaan met een eenvoudige soep.

Hoe waren Hendrik Driessen, Hermanus Sweers en Wilhelm de Hair nu gekleed? In 1815 waren vuurwapens niet erg precies en daarom was camouflage weinig zinvol. Kleurrijke, opvallende kleding daarentegen was datgene waar legers en eenheden zich van elkaar konden onderscheiden. Zoals de meeste van hun Pruisische deelgenoten in de infanterie waren zij gekleed in een (Pruisisch) blauw jasje, een zwarte sjako en een grijze pantalon. Dit gold echter niet voor de leden van het 2e bataljon van het regiment: deze waren geheel in het grijs gekleed, met een "Feldmütze" in dezelfde kleur. Heel kenmerkend voor de Pruisische infanterie was dat zij hun mantel als een rol schuin om hun torso heen droegen. Zij droegen een musket, met daarop een bajonet en aan de riem aan hun middel was een patroentas bevestigd. Daarnaast droegen ze een kort zwaard.

In hun ransel hadden ze andere, basale benodigdheden als en bord om van te eten, was en scheergerei, (reserve) ondergoed, kousen, sokken, een naai-set, patronen, gerei om het musket te kunnen reinigen, (reserve) vuurstenen voor het musket, een exercitieboek, kleine persoonlijke bezittingen etc.

Aan de eentonigheid van het exerceren en de verveling kwam half Juni een abrupt einde. Zich bewust van de naderende invasie, was het voor Napoleon een zaak van óf deze afwachten óf zelf het initiatief te nemen en de meest nabije legers aan te vallen nog voordat de andere aan de Franse grenzen aangekomen of geïnstalleerd waren. Tegelijkertijd had Napoleon tijd nodig zijn legers te verzamelen en voldoende strijdkrachten te hebben de invasie te weerstaan of zelf aan te vallen. In de periode vóór zijn terugkeer had koning Lodewijk XVIII het leger sterk gereduceerd en waren zij die vóór het keizerrijk waren en sleutelposities in het leger innamen op een zijspoor gezet of zelf overgelopen naar de Bourbons.

Het was in de eerste helft van Mei dat Napoleon zijn besluit had genomen: hij zou tegen midden Juni met het Armée du Nord, zo'n 125.000 man sterk, een aanval doen op de legers die het meest nabij waren: die in de Zuidelijke Nederlanden.. De legers van Oostenrijk en Rusland waren nog niet volledig verzameld of nog niet aan de Rijn aangekomen. De Rijn was voor Napoleon een belangrijk gegeven: waar hij op uit was, was het in eerste instantie herstellen van de "natuurlijke grenzen" van het land: de Pyreneeën in het zuiden, de Alpen in het oosten en de Rijn in het noorden en noordoosten. Het verdrijven van de legers uit de Zuidelijke Nederlanden, en met daarin de inname van Brussel als eerste doel, was hierin een eerste etappe. Hierop zou zijn tegenstanders, zo was zijn verwachting, instinctief naar het oosten en noorden wegtrekken en zou hij zelf de gelegenheid krijgen extra troepen uit het binnenland aan te trekken om zijn succes te consolideren en uit te breiden.

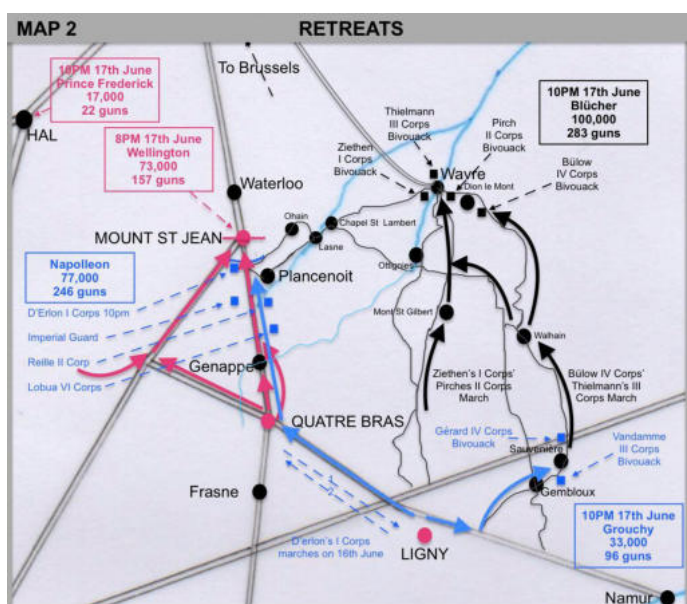
De kantonnementen van de drie legers op 15 juni 1815.

Met die verwachting concentreerde hij binnen een zeer korte tijd zijn Armée du Nord ten zuiden van Charleroi om via deze stad een centrale positie in te nemen om dan van hier uit naar het noorden op te rukken.

Het Franse offensief startte op 15 Juni en Napoleon slaagde erin om die dag een deel van zijn leger bij Charleroi de Sambre over te brengen. Omdat de Pruisen hier oostelijk weggetrokken bewoog Napoleon met een deel van zijn troepen naar rechts, terwijl een ander deel noordelijk ging, richting Brussel.

Het Franse offensief startte op 15 Juni en Napoleon slaagde erin om die dag een deel van zijn leger bij Charleroi de Sambre over te brengen. Omdat de Pruisen hier oostelijk weggetrokken bewoog Napoleon met een deel van zijn troepen naar rechts, terwijl een ander deel noordelijk ging, richting Brussel. Napoleon verwachtte geen serieus verzet ten zuiden van Brussel, maar Wellington en Blücher hadden al in een vroeg stadium afgesproken daar wel posities in te nemen, en wel zodanig dat ze elkaar zouden kunnen blijven steunen. Los van elkaar zouden ze te zwak zijn voor hun tegenstander, maar samen maakten ze een goede kans op een overwinning. Terwijl Wellington meende aangevallen te zullen worden nabij Mons, concentreerde Blücher zijn leger op de 15e en 16e Juni in de vooraf bestudeerde positie van Sombreffe, niet ver noordoostelijk van Charleroi. Hier zou hij, mits Napoleon hem vervolgde, een slag aannemen. Het was om die reden dat ook het 4e korps, en daarmee het 18e regiment infanterie, naar het westen werd aangetrokken om de 16e Juni nabij Sombreffe te kunnen aankomen. Onze drie mannen vertrokken op de ochtend van de 15e Juni vanuit Voroux-Goreux via een route van enkele tientallen kilometers naar het westen. Onderweg werd er frequent haltgehouden om te rusten, eten en achterblijvers te laten opkomen. Een belangrijk deel van de lange mars voerde via de oude Romeinse weg, door een golvend landschap, dat voor een belangrijk deel bedekt was met koren en loofbossen. Daarin lagen op talloze plaatsen kleine dorpen verscholen, waarbij een deel van de huizen bedekt was met daken van stro. Allen waren in het algemeen gesitueerd om een lage, massieve kerk.

Het overzicht dat Hendrik Driessen, Hermanus

De situatie op 17 juni 1815,

Sweers en Wilhelm de Hair van de situatie moet uiterst beperkt zijn geweest; zij kregen orders af te marcheren, klaarblijkelijk omdat Napoleon had aangevallen, maar verder ontbrak ieder detail. Het was echter zelfs voor het centrale commando van het leger op de ochtend van de 16e Juni nog onduidelijk wat Napoleon ging doen. Die onduidelijkheid duurde echter niet lang. Die ochtend, zo rond 11.00 uur, stroomden er grote hoeveelheden Franse troepen vanuit Fleurus naar de positie van Sombrefe.

Had Napoleon eerst de intentie de Pruisen eenvoudigweg naar het oosten te drijven om dan naar Brussel op te rukken, nu had hij de kans hen in een slag te vernietigen. De slag die die dag volgde tussen 66.000 Fransen en 80.000 Pruisen was een Frans succes en dit was mede te wijten aan de afwezigheid van het korps van Bülow.

Ofschoon de 30.000 mannen van dit korps twee dagen vrijwel ononderbroken over stoffige zandwe-

gen in een ruim twee kilometer lange colonne hadden gemarcheerd was dit onvoldoende om tijdig bij de slag aan te komen. Nu hield de voorhoede van het korps halt op de avond van de 16e, toen de slag reeds beslist was, halt bij het gehucht Baudeset aan de Romeinse weg. Het was ook langs deze weg dat het korps nu voor de nacht opgesteld werd. Het moet die nacht onder de troepen gegonsd hebben van de geruchten over hoe de situatie zich zou ontwikkelen. Voor hogerhand was het echter duidelijk: omdat het leger niet vernietigd was werd besloten het naar het noorden te voeren naar een positie om Wavre, aan het riviertje de Dyle. Blücher wist dat hij zo in contact kon blijven met Wellington. Deze had bij Quatre Bras een stationair gevecht geleverd tegen de linkervleugel van het Franse leger en hij wist dat zijn terugtochts-lijn naar het noorden voerde.

Uitgeput moeten Hendrik Driessen, Hermanus Sweers en Wilhelm de Hair zich hebben gevleid in het koren in de velden, wachtend op de dingen die komen zouden. Die volgden in de loop van de volgende ochtend: hun eenheid werd geacht een route te nemen via de dorpen Walhain en Corbais om zo positie in te nemen op een plateau rondom een alleenstaand huis, genaamd "à Tout Vend", op vijf kilometer ten zuidoosten van Wavre. Van de andere drie legerkorpsen stond er nog één aan deze zuidkant van de Dyle, terwijl de twee andere op haar noordoever stonden. Zij dekten hiermee de communicatielijn van het leger die vanaf nu niet meer direct naar de Maas (d.w.z. Luik en Namen) liep, maar naar Leuven.

De brigade van onze drie kompanen kwam rond 5 uur 's middags op hun nieuwe bivak aan, terwijl de laatste troepen van het korps zich pas tegen 10 uur 's avonds ter ruste konden leggen.

Ondertussen had Wellington, na de terugtocht van Blücher naar het noorden, zich ook teruggetrokken uit Quatre Bras om niet alleen overgeleverd te zijn

Het huis "à Tout Vend" heden ten dage.

